

Øivind Nordbrønd Grøndahl og Tore Grønlie (red.), *Fristillingens grænser. Statsaksjeselskabet - styringsproblemer og reformprocesser gennem 50 år*, Bergen: Fakkbokforlaget, 1996, 237 s., NOK 275,00.

På et tidspunkt, hvor interessen for selskabsformen som alternativ organisations- og styringsform er stor, har to norske historikere redigeret og i vidt omfang selv skrevet en bog, som kortlægger problemet i norsk og historisk perspektiv. I bogen viser de, hvordan det ikke er nogen ny debat. Den har været der meget længe, men har fået ny opmærksomhed som en af strategierne i den såkaldte „new public management“-bevægelse, som huserer overalt i OECD-landene.

Det er der, når man ser det i norsk og andet ikke-dansk perspektiv, en vis ironi i. For som det påpeges i bogen, er debatten om offentlige aktieselskaber en spejlvending af en debat, man har haft tidligere. Dengang var perspektivet industripolitisk. Ikke mindst i kredse i og omkring det norske arbejderparti så man statens deltagelse i erhvervsmæssige aktiviteter som et væsentligt middel til at sikre industriel udvikling og økonomisk vækst og også som et vigtigt middel til at sikre staten indflydelse på erhvervsudviklingen. Det var alt for vigtigt et anliggende til, at man kunne overlade det til den på markedet frit opererende kapital. Nu er perspektivet blevet liberalt og markedsøkonomisk. Offentlige selskaber er da led i en strategi for effektivisering af den offentlige sektor, idet forestillingen både synes at være, at selskabsformen i sig selv ansporer til driftsøkonomisk effektivitet, og at den er forudsætningen for offentlige virksomheders ageren i et samfund, som i større udstrækning skal fungere inden for markedsøkonomiske rammer.

Selv om dette skifte i synet på statslige aktieselskaber antyder, at man i Norge har haft et generelt, om end skiftende rationale for anvendelsen af selskabsformen i den offentlige sektor, trækker andre af bogens analyser i anden retning. Det er således tankevækkende, men på ingen måde overraskende, at aktørerne i konkrete sager har været optaget af helt andre ting. Det har således for partierne i oppositionen stedse været afgørende at sikre sig, at selskabsformen ikke hindrede Stortingets indflydelse på de berørte dele af statens virksomhed. Omvendt har såvel departementernes embedsmænd som skiftende regerings ministre været stærkt optaget af at udforme organisation og styringsrelationer på en måde, som ikke afskar dem fra indflydelse. Det hører også med til billedet, at selskabernes ledere har haft et tilsvarende skarpt blik for, hvordan den formelle organisation kan påvirke autonomi og formel indflydelse hos aktørerne.

Det er, som det er fremgået, en interessant og vellykket bog. Det historiske perspektiv indebærer på den ene side, at forfatterne savner en eksplicit teoretisk ramme for deres analyser. På den anden side er netop den historiske vinkel overordentlig frugtbar i sammenhængen. For det gøres, som det er fremgået, hele tiden klart, at de overvejelser om selskabsformens potentiale i nutidens offentlige sektor, som har så fremtrædende placering i Danmark, Norge og mange andre vestlige lande, har en forhistorie med paralleller og kontraster, som får skeptikere og kynikere til at indse, at sammenhængen ikke kan være så simpel, som politikere og embedsmænd vil have os til at tro. Den eneste anke mod bogen er såmænd, at den i et vist omfang er et optryk af tidligere publicerede arbejder og foredragsmanuskripter. De er tilsyneladende ikke redi-

Øivind Nordbrønd Grøndahl og Tore Grønlie (red.), *Fristillingens grænser. Statsaksjeselskapet - styringsproblemer og reformprocesser gennem 50 år*, Bergen: Fakkbokforlaget, 1996, 237 s., NOK 275,00.

På et tidspunkt, hvor interessen for selskabsformen som alternativ organisations- og styringsform er stor, har to norske historikere redigeret og i vidt omfang selv skrevet en bog, som kortlægger problemet i norsk og historisk perspektiv. I bogen viser de, hvordan det ikke er nogen ny debat. Den har været der meget længe, men har fået ny opmærksomhed som en af strategierne i den såkaldte „new public management“-bevægelse, som huserer overalt i OECD-landene.

Det er der, når man ser det i norsk og andet ikke-dansk perspektiv, en vis ironi i. For som det påpeges i bogen, er debatten om offentlige aktieselskaber en spejlvending af en debat, man har haft tidligere. Dengang var perspektivet industripolitisk. Ikke mindst i kredse i og omkring det norske arbejderparti så man statens deltagelse i erhvervsmæssige aktiviteter som et væsentligt middel til at sikre industriel udvikling og økonomisk vækst og også som et vigtigt middel til at sikre staten indflydelse på erhvervsudviklingen. Det var alt for vigtigt et anliggende til, at man kunne overlade det til den på markedet frit opererende kapital. Nu er perspektivet blevet liberalt og markedsøkonomisk. Offentlige selskaber er da led i en strategi for effektivisering af den offentlige sektor, idet forestillingen både synes at være, at selskabsformen i sig selv ansporer til driftsøkonomisk effektivitet, og at den er forudsætningen for offentlige virksomheders ageren i et samfund, som i større udstrækning skal fungere inden for markedsøkonomiske rammer.

Selv om dette skifte i synet på statslige aktieselskaber antyder, at man i Norge har haft et generelt, om end skiftende rationale for anvendelsen af selskabsformen i den offentlige sektor, trækker andre af bogens analyser i anden retning. Det er således tankevækkende, men på ingen måde overraskende, at aktørerne i konkrete sager har været optaget af helt andre ting. Det har således for partierne i oppositionen stedse været afgørende at sikre sig, at selskabsformen ikke hindrede Stortingets indflydelse på de berørte dele af statens virksomhed. Omvendt har såvel departementernes embedsmænd som skiftende regerings ministre været stærkt optaget af at udforme organisation og styringsrelationer på en måde, som ikke afskar dem fra indflydelse. Det hører også med til billedet, at selskabernes ledere har haft et tilsvarende skarpt blik for, hvordan den formelle organisation kan påvirke autonomi og formel indflydelse hos aktørerne.

Det er, som det er fremgået, en interessant og vellykket bog. Det historiske perspektiv indebærer på den ene side, at forfatterne savner en eksplicit teoretisk ramme for deres analyser. På den anden side er netop den historiske vinkel overordentlig frugtbar i sammenhængen. For det gøres, som det er fremgået, hele tiden klart, at de overvejelser om selskabsformens potentiale i nutidens offentlige sektor, som har så fremtrædende placering i Danmark, Norge og mange andre vestlige lande, har en forhistorie med paralleller og kontraster, som får skeptikere og kynikere til at indse, at sammenhængen ikke kan være så simpel, som politikere og embedsmænd vil have os til at tro. Den eneste anke mod bogen er såmænd, at den i et vist omfang er et optryk af tidligere publicerede arbejder og foredragsmanuskripter. De er tilsyneladende ikke redi-

geret med henblik på trykningen, hvorfor læsningen generes af en del gentagelser og overlappinger, som ikke burde have været der. Men alligevel er denne norske historiebog en værdifuld kilde til indsigt for politologer, der er interesseret i den offentlige sektors organisatoriske udvikling.

Jørgen Grønnegård Christensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Leif Lewin, *Votera eller förhandla? Om den svenska parlamentarismen*, Stockholm: Fritzes, 1996, 216 s.

Under et seminar på Hässelby Slott i 1994 om parlamentarismens udvikling i de nordiske lande redegjorde Leif Lewin for et igangværende forskningsprojekt om „Parlamentarismens problem“ i Sverige. De forskellige indlæg blev året efter udgivet i en lille publikation redigeret af Nils Stjernquist. Nu foreligger med ovennævnte bog Lewins undersøgelsesrapport fra projektet.

Bogen analyserer og diskuterer den parlamentariske udvikling ved benyttelse af de to neden for omtalte teoretiske perspektiver. Hovedvægten er lagt på empiriske analyser, men forfatteren giver også et bidrag til den normative diskussion om styrke og svagheder i den eksisterende parlamentariske praksis.

I det første af bogens fire kapitler præsenteres de to teoretiske hovedperspektiver i forbindelse med en interessant redegørelse for synspunkterne for og imod indførelsen af parlamentarisme i Sverige. Det viser sig nemlig, at synspunkterne på de to sider i debatten peger frem mod de to teorier, der også med udbytte kan an-

vendes i analyser af nutidige forhold. I begge tilfælde er der tale om rationalistisk teori. På den ene side taler Lewin om parlamentarismens klassiske teori, i Sverige oprindeligt især formuleret af Karl Staaff, på den anden side taler han om en forhandlingsteori, der oprindeligt i Sverige nærmest forfægtes af parlamentarismens modstandere.

Den klassiske teori eller doktrin bygger på ideen om, at et enigt flertalsparti besætter alle magtpositioner, medens taberen ikke opnår noget. Vinderen kan stemme (jf. termen „votera“ i titlen) sin politik igennem, medens taberens rolle er at opponere og at fremstå som regeringsalternativ ved det kommende valg. „Westminstermodellen“ kunne være et andet udtryk for denne tankegang, der knytter sig tæt til Anthony Downs' velkendte teori om parti- og koalitionsadfærd.

Forhandlingsteorien går ud fra, at vinderen ikke bestemmer alt og er især relevant, når der ikke på forhånd findes et fasttømret parlamentarisk flertal. Da bliver forhandlinger (jf. termen „förhandla“ i titlen) mellem partierne af væsentlig betydning for beslutningstagningen. Indførelsen af forholdstalsvalg, et større antal partier og mindretalsregeringer ændrede i så henseende forudsætningerne ganske afgørende. Oppositionspartierne kan også få noget.

Lewin undersøger den svenske styreform i det 20. århundrede ved hjælp af disse to modeller. Han antager, at ingen af dem fuldt og helt beskriver virkeligheden, men er dog, ikke overraskende, på forhånd temmelig kritisk over for den klassiske teoris empiriske relevans. På det normative plan stiller han sig mere åbent, jf. nedenfor.

I kapitlerne 2 og 3 foretages en række empiriske analyser inden for de nævnte teoretiske perspektiver. Systematikken er